

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.	REDACȚIA: Dr. Ioan Sămpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.	Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Balázsfalva.
---	---	--

Cateheza în fața lumii.

Unul din cei mai însemnați factori culturali ai omenimei peste tot, dar mai ales a aceleia, care se găsește în atmosfera binefăcătoare a creștinismului, cateheza, a avut mare praznic în zilele dela 6 până la 11 Septembrie al acestui an. În aceste zile s'a ținut în Viena cel dintâiu congres catehetic internațional, care atât prin cei aproape o mie de participanți adunați din toată lumea creștină, cât și mai ales prin promovarea instrucțiunii religioase, în serviciul căreia a stat acest praznic al unei munci încordate de cinci zile, a făcut ca ochii lumii să se întoarcă pe câteva momente asupra catehezei.

Cateheza nu-i altceva decât intimarea adevărurilor religioase, făcută copiilor. Originea ei se pierde în ceața miilor de ani, ce acopere originea neamului omenesc. Lumina, pe care o varsă în această ceață primele pagini ale Bibliei, a cărei putere de convingere se întărește atât de mult, și în ochii acelor cari nu țin Biblia de cuvântul lui Dumnezeu, prin rezultatele științei religiunilor comparate, ne spune adeca, că nu a fost nici o vreme, când omul să nu fi avut religieune. Iar dacă este așa, înțelege oricine, că a fost totdeauna și cateheza, adeca instruarea copiilor asupra adevărurilor religioase. Că această instruire religioasă a copiilor, în deosebitele vremuri și locuri, în cari s'a petrecut istoria neamului omenesc, a fost foarte deosebită și varie, e

numai firesc pentru oricine, care are cele mai elementare cunoștințe privitor la istoria religioasă a omenimei.

Mântuitorul Hristos, acest trimis dumnezeesc, prin rostul căruia Dumnezeu a dat neamului omenesc ultima descoperire, care, el însuși Dumnezeu fiind, a întemeiat în creștinism ultima și cea mai perfectă religie, a stabilit prin aceasta și marginile, între cari s'a făcut și se face cateheza acestei religii singur și pentru totdeauna adevărate. În decursul celor aproape două mii de ani, cât avem dela Hristos, Biserica creștină, căreia el i-a încredințat continuarea până la capetul veacurilor a operei sale, a dat totdeauna deosebită atenție și predicării cuvântului dumnezeesc, care se face copiilor în cateheză.

Atenția deosebită, ce trebuie să se dea în Biserica lui Hristos catehezei, zace în însaș firea Bisericii, ale cărei învățături de credință și morală, trebuie răspândite prin predicare, potrivit cu porunca lui Hristos, care a zis cătră învățăceii săi: „mergând învățați toate neamurile“. Această învățare continuă a popoarelor se referă nu numai la misiunea externă a Bisericii, aceea de-a întoarce la religia lui Hristos pe cei, ce au alte religii, ci, dacă nu mai mult, cel puțin în aceeaș măsură se referă și la misiunea internă, a cărei menire este să întărească în credincioșii proprii dragostea mai presus de fire cătră acest dumnezeesc așezământ al mântuirii sufletelor. Iar între mijloacele, cari alimentează mai mult această dublă misiune, și cu deosebire pe cea din urmă, cateheza stă în primul plan. Importanța uriașă a catehizării tinerimei este o chestie, asupra căreia absolute nu se mai discută, pentrucă e clar ca lumina soarelui, că ea este temelia de piatră, pe care se sprijinește întreg edificiul păstoririi turmei lui Hristos. Azi știe deja toată lumea, că păstorirea adulților se începe și se întemeiază pe catehizarea copiilor, fără de care aceea e foarte anevoioasă, dacă nu total cu neputință.

E firesc deci, că congresul catehetic internațional dela Viena nu a trebuit să mai stăruie asupra importanței catehizării. Dar, și fără să se intenționeze aceasta,

cele cinci zile de muncă, în cari n'a rămas nediscutată și nelămurită nici o chestie, care are și numai cea mai mică atingere cu deșteptarea și alimentarea religiosității în sufletul plâpând al copiilor, sunt cel mai puternic argument pentru importanța ei nespus de mare. Prin decisele sale, acest congres catehetic, care este cel dintâiu congres internațional de această natură, va promovă desigur în măsură foarte însemnată știința catehizării, catehetica, dar mai presus de toate va face, credem, ca catehizării să i-se dea importanța ce i-se cuvine, nu numai în teorie, ci și în practică. Oricât de mult ar conveni adecă în teorie părerile privitor la importanța catehizării, e sigur, că aceste păreri nu sunt la fel trecute în faptă.

În punctul acesta viitorul a rezervat și pe seama noastră, a Bisericii române unite, o mulțime de îmbunătățiri. Catehezei, la noi, nu i-se dă în practică importanța cuvenită. Începând dela școlile populare, până la cele mai înalte clase ale școlilor medii, tinerimea noastră de ambele sexe primește o instrucție religioasă, care nici pe departe nu stă în proporție, cu instrucția, ce o primește din alte studii, ori plane cu importanța neasemănat mai mare decât a oricărui alt studiu, pe care o are studiul religiei. Nu e secret, că preoțimea noastră dela sate, mai ales generația mai veche, neglijă consecvent și fără mulți scrupuli de conștiință, datorința catehizării, nu numai în senzul acela, că nu cearcă să-și îmbogățească cunoștințele prin însușirea celor mai noue metode, după care se face catehizarea în alte părți, ci și în senzul, că pe alocurea nu catehizează nici cum, lăsând afacerea exclusiv în grija învățătorului. Catehizarea tinerimii adulte, se face apoi de tot rar, cu toate că avem noi și în privința aceasta prescise foarte salutare. Copiii se mărturisesc și se cuminecă abia o singură dată în an, la Paști, dar și aceasta nu mai până când umblă la școală. În anii pubertății, când ar avea mai multă nevoie de ajutorul harului dumnezeesc, tinerimea noastră dela sate în mare parte e lăsată pradă ispitelor și patimilor, cari în această vârstă sunt foarte impetuoase, așa, că nu's tocmai rare nici cazurile acele, când astfel de tineri au părerea, că ei nu sunt datori, să satisfacă poruncii a patra bisericești.

În ce privește catehizarea dela școlile medii, încă nu stăm mult mai bine. Atâta doar că la acestea se face catehizarea mai regulat și mai sistematic, pentru că aici tot mai este ceva controlă, dar cât pentru aceea, că ea nu ar mai lăsa și aici foarte mult de dorit, este mai pe sus de ori ce discuție. Ajunge să amintim și numai împrejurarea, că nu avem încă nici până azi o instrucție unitară la deosebitele școli medii, în ce privește propunerea singuraticelor studii de religione, cu toată e aproape de mintea oricui, cât de mult e acest lucru în detrimentul instrucției religioase pentru acei băieți, cari schimbă școlile, Și Doamne, ce ușor s'ar putea ajunge la această unitate: porunca Arhierilor noștri, dată după o înțelegere prealabilă, ar fi în atare să curme momentan toată mizeria aceasta. Dacă ne mai gândim apoi și la chestia manualelor, dintre cari unele așa sunt de imposibile, că un moment nu ar mai trebui suferite în școală, suntem lămuriți și în ce privește catehizarea din școlile medii. Dar se și văd roadele acestor păcate, în religiozitatea de poveste a clasei noastre inteligente, care, mai ales în timpurile grele, prin cari acum trece Biserica noastră, se joacă de-a convingerea religioasă, fiind gata, chiar și cei mai buni dintre ei, să-și schimbe, ca o haină, religia, care i-a crescut.

Chestia e mult mai gravă, decum s'ar crede poate la prima privire, și de aceea nu avem destule cuvinte, să pretindem o mai severă controlă, în ce privește instrucția religioasă a tinerimei noastre, dela sate și orașe deopotrivă, și să protestăm cu toată energia împotriva comercializării în orice formă, a intereselor sufletești a acelora, despre cari Hristos a zis: „unora ca acestora este împărăția cerurilor“.

Referatele congresului catehetic internațional din Viena, cari sunt depuse în trei broșuri de câte peste 200 pagini fiecare, la a căror lumină ni s'au desprins aceste accente de durere, ne arată cu mână sigură calea îmbunătățirilor ce ni se impun.

Întrebarea e numai, dacă vrem să le urmăm.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Limba liturgică în biserica Românilor.

(I).

Cărțile liturgice ale bisericii orientale sunt cel mai frumos produs al literaturii populare religioase. Ele cuprind rugăciuni smerite, îndreptate către Atotputernicul și Milostivul Dumnezeu, prin cari rugăciuni credincioșii cer milă și iertare. Iar ceice cer milă, și sunt de rugare, nu caută un stil înalt ci se cuceresc cu vorbe smerite, și frumos întocmite. Astfel sunt întocmite cărțile și rugăciunile bisericii orientale: într'un limbaj popular, pentru ca și cel mai de jos om să se poată ridica pe aripile lor la tronul dumnezeesc, ca să poată cere cu căldură ajutorul Celui Preainalt. Scrise în limba poporului, în originalul lor grecesc, ele au fost un mijloc puternic pentru apărarea dogmelor și întărirea în credință și în evlavie a turmei dreptcredincioase.

Aceste sunt concluziunile, la cari am ajuns în seria de articole: *Limba cărților bisericești* și *Autorii cărților liturgice*. Noi Români, uniți ori neuniți cu Roma, avem cu toții ritul oriental. Să vedem, cum s'au păstrat, respective cum sau tradus la noi cărțile bisericești: Urmat-au traducătorii lor cu credință și scrupulozitate principiului vechiu și înțelept, de a le redă în o limbă simplă, și înțeleasă și de cel mai simplu om dela țară, ca din acestea să se umplă cu toții „de cunoștința voii lui (Dumnezeu), întru toată înțelegerea și înțelepciunea duhovnicească“ (Colos. 1, 9), ori doară s'au abătut dela această cale dreaptă, și poate au intrat în aceste cărți și oaspeți, cari n'au nici un drept, cuvinte și fraze, pe cari marea majoritate a credincioșilor, care constitue biserica (ἐκκλησία=adunare), nu le înțelege, și astfel aceștia nu pot avea din cărțile sfinte acele roade, pe cari le-au avut creștinii cei dintâi. Chestiunea ne privește de aproape, atât ca pe creștini, cât și ca pe Români. E vorba doar de tradiția bisericii vechi, biserică plină de înțelepciune și de sfințenie, cum nu e noastră astăzi, și e vorba de cultura sufletească a poporului nostru, care e încă foarte departe de credință timpurilor apostolice.

* * *

Apostolii, când propovăduiau cuvântul Domnului la sfânta liturghie, lăsau mai întâiu să se citească, ori ceteau ei înșiși, anumite părți din Sfânta Scriptură, și pentru a le putea înțelege

credincioșii mai bine, — cu toate, că li-se ceteau pericopele în limba înțeleasă de ascultători, — le făceau imediat explicarea celor cetite.

Propagându-se creștinismul și în afară de orașe, pe la sate, ori, chiar și la orașe, pe la masele cari nu iau parte la viața culturală și socială, și prin urmare nu cunosc o altă limbă, decât pe cea maternă, limba greacă, până acum un bun mijloc de propagare, nu mai ajunge în afară de poporul grecesc și de clasa cultă și mijlocie: poporului trebuie să i-se cetească Sfânta Scriptură în limba lui, și de aici se explică mulțimea traducerilor Bibliei, îndată în cele dintâi veacuri ale bisericii.

La început biserica lui Hristos era una, nu numai în ce privește credința și morala, ci chiar și în rit și disciplină. Oamenii la început „n'au cunoscut altă religie, decât aceea, care se numea una, sfântă, catolică și apostolică (*μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία*), precum se numește ea în simbolul credinței. Pe atunci nu era deosebire nici chiar de rit în părțile esențiale ale religiei, ci era unul și acelaș cult dumnezeesc, cu aceea deosebire, că noi îndeplineam cultul în limba latină, Grecii în limba lor grecească, Sirii în limba lor siriacă, ș. a. m. d.“¹⁾)

Noi Românii, îndată dela încreștinare, am avut în biserică limba română, așa cum o vorbiă poporul, și această împrejurare a contribuit foarte mult la închegarea poporului și la romanizarea atâtor elemente, din cari suntem înjghebați. Cei mai vechi istorici spuneau, că noi ne-am adus creștinismul de odată cu origina, de acasă, dela Roma; alții, cari vreau să fie legați cu Roma păgână, și chiar cu cea destrăbălată, care a adus pierire marelui imperiu roman, nu vor nici să audă de legături cu Roma creștină a Papilor. Cercetările mai noi vorbesc altfel. Vor fi fost ei creștini respirați printre colonoștii aduși în Dacia, dar încreștinarea Românilor, a întregului popor românesc, din sudul și din nordul Dunării, s'a făcut la sfârșitul

¹⁾ Dr. Augustin Bunea, Încercare de istoria Românilor până la 1382. Scriere postumă. București (1912) p. 69. -- Regretatul istoric spune, că această uniformitate de rit a dăinuit 7 veacuri; terminul acesta e cam lung, căci din celea dintâi veacuri sunt rugăciuni și rândueli speciale pentru apus și asemenea pentru răsărit.

veacului IV. și la începutul celui de al V.¹⁾ Apostolul Românilor este un om din neamul lor, Sf. Nicetas, episcopul Remesianei (în Iliric)²⁾, care a cârmuit neamul său dela anul 398 până poate după 420³⁾. Eparhia lui făcea parte din vicariatul Iliricului⁴⁾, și astfel Nicetas era episcop nu numai în împărășanie, dar chiar și cu supunere canonică față de Papa dela Roma, Patriarhul Apusului.

Nicetas a predicat în limba romană. Între multele dovezi aduse de Pârvan, cităm numai una, câteva versuri de ale sfântului Paulinus, bun prietin și mare apreciator al apostolului nostru. Vorbind despre ținutul, unde își împlinește prietinul său slujba apostoliei, Paulinus spune:

„Orbis in muta regione per te, barbari discut resonare Christum corde Romano...“⁵⁾.

Pârvan ține să releveze la acest loc „activitatea latină și deci romanizatoare“ a sfântului Nicetas; cuvintele „corde Romano“ le redă prin „limbă latină“, în care înțeles occură mai adeseori, chiar și la scriitorii romani mai vechi⁶⁾. În această limbă s'au făcut și slujbele bisericii noastre, până în veacul al XI., când s'a vârit în biserică limba bulgară, sub a cărei stăpânire am dat îndărăt pe toate terenele. Cărțile noastre bisericesti de pe acele vremuri, identice cu ale Apusului creștin,

¹⁾ Vasile Pârvan, Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman, București (1911) p. 172 și urm.

²⁾ »Un strălucit reprezentant nu numai al bisericii latine din Illyricum ci al întregii bisericii romane (*iată biserica veche!* Culeg.) ... Un bărbat venerabil și învățat..., un neînfricoșat misionar al credinței creștine printre, 'barbari', — un scriitor bisericesc deosebit de prețuit, pentru claritatea gândirii, ca și pentru frumuseța neîmpodobită a limbii sale latine, — un sfânt primit îndată după moarte în calendarul bisericii apusene, dar, pentru noi, mai mult, și mai pe sus de toate, un romanizator al nostru, și prin creștinism un reînviator în forme eterne a tradiției curate, romane italice, la Dunărea de jos. De naștere el însuși daco-roman...« Pârvan, op. cit. p. 171.

³⁾ Pârvan, p. 177.

⁴⁾ Acelaș, p. 178.

⁵⁾ Carnea XVII v. 201 urm. citat la Pârvan, p. 166.

⁶⁾ Op. cit. p. 166 nota 750. — Ce puțină dragoste arătăm noi către apostolul neamului. Ziua lui cade în 15 Septembrie, dar trece neabgătată în seamă de nimeni. Altfel știu să-și omenească apostolii popoarele culte și simțitoare! Ce nu fac Ungurii în ziua de sf. Ștefan? Fac și pe alții cu sila să-l cinstească.

cu care laolaltă făceam o biserică, erau scrise în o limbă înțeleasă de popor, și pe cât se poate așteptă dela niște copiști, nu cu multe greșeli gramaticale și sintactice. Erau scrise în limba aceea, pe care sf. Ieronim o numește „sancta simplicitas“¹⁾, identică cu limba Vulgatei. Despre acele cărți liturgice spun învățații, că atât ca fond, cât și ca formă, sunt izvorite din sfânta Scriptură, și în ele trăește mai departe, într'un chip original, limba din Vulgata, de aceea și sunt un mare ajutor la interpretarea acestei traduceri a Bibliei²⁾. Nu cunoaștem nici un exemplar din codicele liturgice întrebuițate pe acele timpuri în Dacia, și nouă ne ajung vorbele Drului Kaulen, care este o mare autoritate biblică și un bun cunoscător al acelei limbi, care poartă frumosul nume de: sancta simplicitas.

* * *

„Întoarcerea Românilor dela creștinismul roman la cel bulgar a fost datorită unei presiuni exterioare, căci nu există nici un motiv, care să fi făcut pe Români a lăpădă o formă de religie, pe care o înțelegeau, și a luă una, pentru care nu aveau nici o înțelegere“³⁾. Împăratul bizantin Vasile II. Bulgarohtonul (976—1025) a pus pe Români din Bulgaria sub jurisdicțiunea mitropolitului din Ohrida. „Se vede din această dispoziție specială pentru Valahi, că pentru dânșii nu există scaune episcopale deosebite, și că ei ascultau direct de patriarhia bulgărească“⁴⁾.

Români din celelalte țări de asemenea nu aveau episcopii proprii, episcopiile românești vin cu mult mai târziu⁵⁾, ci „erau în supunere directă cătră scaunul patriarhal bulgar“⁶⁾. Dela începutul veacului al XI încep preoții români a se rupe de credința în formă romană; mulți dau pe la episcopia apropiată a Vidinului, care „împărția hirotonii ieftine după răspunderea unei taxe fixe și învățarea, mai mult sau mai puțin neîndes-

¹⁾ Ep. LVII, ad Pammach. c. 12. Migne, Patr. Lat. tom. XXII. col. 579.

²⁾ Kaulen, Sprachliches Handbuch zur Vulgata p. VI

³⁾ A. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, ed. Șaraga vol. II. p. 109.

⁴⁾ Xenopol, op. și vol. cit. p. 113.

⁵⁾ N. Iorga, Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor. Vălenii de munte 1908, Vol. I p. 114.

⁶⁾ Xenopol, op. și vol. cit. p. 114.

tulătoare, a câtorva rugăciuni străine¹⁾, pe cari chiar de nu le vor fi înțeles ei înșiși, le bolboroseau poporului, ca să se arate mai presus decât preoții mai bătrâni, sau decât ceice n'au făcut drumul Vidinului.

O legendă bulgară ne dă informațiuni interesante, cum au știut dușmanii noștri să ne răpească nu numai împărășania sufletească cu Roma creștină, dar chiar și legăturile cu obârșia neamului nostru. Țarul bulgar Asan (1185—1196) l-a încredințat pe patriarhul bulgar Teofilact, să curețe biserica de „erezul roman²⁾”, „și a silit pe Valahi, cari până atunci ceteau în limba latină, să lese mărturisirea (=confessio=credința) romană, și să nu cetească în limba latină, ci în cea bulgară, și a poruncit, ca celui ce va ceti în limba latină, să i-se taie limba, și de atunci au început Valahii a ceti bulgărește³⁾”. Adevărate sunt spusele acestei cronici, ori nu, e greu să se știe; dar, că Bulgarii și-au ajuns ținta, despre care se spune, că a avut-o înaintea ochilor „ortodoxul” împărat împreună cu „sfântul” patriarh, s'a constatat pe deplin. Nu numai că ne-au rupt de Roma, dar ne-au răpit și ritul roman, ne-au dat ritul, pe care-l aveau ei, cel oriental, în forma bulgară, ce le-a convenit de minune, și au sădit în sufletul nostru atâta ură, împreună cu urmașii lor, călugării și patriarhii greci, cari ne-au luat în stăpânire mai târziu, încât și astăzi sunt, nu numai între Români naturalizați, dar chiar și între cei de sânge, destui, cari mai bucuros se împacă cu preceptele lui Confuciu, decât cu religiunea romană, și pentru cari cea mai infectă ființă e: lătina.

Limba slavonă, introdusă în liturghie de cei doi călugări Ciril și Metodie, e „limba slavonă, așa cum o vorbeau Bulgarii slavizați⁴⁾”. Limba aceasta slavonă a lui Ciril a devenit limbă literară, alegându-se însă din ea patru tipuri: tipul bulgăresc, sârbesc, rusesc și cel româno-slav, sub care se cuprind cărțile scrise și tipărite de Români la ei acasă⁵⁾. În toate tipurile se observă două curente, unul mai literar, altul vulgar⁶⁾. Cel mai bogat în scrieri e cel popular, care, în țările româ-

¹⁾ Iorga, op. și vol. cit. p. 12 urm.

²⁾ Xenopol, op. și vol. cit. p. 114.

³⁾ Xenopol, op. și vol. cit. p. 111.

⁴⁾ Iorga, op. și vol. cit. p. 12.

⁵⁾ Ilie Bărbulescu, Cercetări istorico-filologice, București, Socec, 1900 p. 36.

⁶⁾ Bărbulescu, op. cit. p. 38. urm.

nești, „scriă limba vie bulgară, așa cum ai noștri o învățaseră și și-o formaseră, fie prin conversație, fie prin texte bulgărești de acest soi“¹⁾. Acest cuvânt popular eră influențat și amestecat în Valahia cu sârbisme²⁾, iar în Moldova cu polonisme³⁾, cu românisme însă de loc. Destul, că limba introdusă în liturgie de apostolii Slavilor, e tot limba poporului — limbă literară nu aveau nici Bulgarii pe atunci — îmbogățită cu cuvinte grecești, pe cari n'au fost în stare să le traducă cei doi apostoli, la cari s'au mai adaus cuvinte nouă, ori formațiuni nouă pentru a formă ideile și conceptele creștine. Că limba slavonă, care s'a folosit în biserică, e limba veche bulgară, ne-o spune slavistul Leskien: „Limba veche slavonă, sau cum se mai numește limba veche bulgară, are de bază dialectul, pe care l-au întrebuințat și l-au fixat în scris, în a doua jumătate a veacului al IX., apostolii Slavilor Ciril (Constantin) și Metodi, când au tradus evangheliile și celelalte cărți necesare la serviciul divin... Aceste ca limbă nu sunt unitare. Copiștii manuscriselor (din cari se reconstruește dialectul acela vechiu), sau poate chiar scriitorii celor dintâiu copii, au amestecat în vechile texte lucruri proprii dialectelor lor“⁴⁾. De aici se vede cât eră de poporală această limbă bisericească, încât diferea după regiunile, în cari se copiau și se întrebuințau codicele sfinte. La Grande Encyclopédie vorbind la cuvântul „slave“ despre această limbă, spune că până și cea din România diferia de limba cărților scrise în alte țări. Limba veche slavonă e înțeleasă de Slavi și astăzi. La congresul euharistic ținut în anul acesta în Viena eram lângă un preot slovac, când se desfășură liturghia ruteană cu un adevărat fast oriental, și acest preot, care n'a făcut nici când studii de limbă paleoslavă, și limba lui maternă se deosebește mult de cea bulgară, îmi spuneă, că înțelege tot ce se spune în liturghie.

Un studiu mai lung asupra acestei limbi nu poate avea pentru Români nici un interes. Ea a fost bună pentru alții, nu pentru noi. Dacă prin mijlocirea ei a venit în țările româ-

¹⁾ Acelaș, p. 41.

²⁾ Acelaș, p. 47.

³⁾ Acelaș, p. 63.

⁴⁾ A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache ed. IV. 1905. p. IV.

nești un Nicodim, a fost o întâmplare, și chiar acesta, și puținii, cari se mai pot aminti împreună cu el, sunt o fală a culturii și literaturii slave, iar pentru Români au fost niște slabi înaintători ai viciei călugărești, mai mult în ramura „extrabisericească“.

Dr. IOAN BĂLAN.

Răspuns unui articol intitulat: Biserica papistă și doctrina despre uciderea ereticilor.

O anumită revistă, cu care avusesem schimb de idei în articolul „Doctrina despre uciderea ereticilor“, publicat în nr. 9 al „Culturii Creștine“, *cearcă* să-mi răspundă pe lung în nrul său din 15 Maiu—1 Iunie a. c. Eu dovedeam în acel articol, că adversarul meu învinovățește pe nedreptul o serie de bărbați iluștrii catolici (Lepicier, Monsabrè, Bonomelli, Billot, Brors, Taparelli) cu doctrina despre uciderea ereticilor, căci sau n’au profesat-o de loc, sau dacă au profesat-o, cum face păr. Lepicier, o circumscriu de așa. că devine de totului tot inofensivă. Acesta este rostul întregului articol, cum poate vedea orice om nepreocupat. Și când colo ce să vezi! Adversarul mă scoate și pe mine de apărător al părerii aceleia.

Nu știi cum să calific această apucătură! Va să zică eu să dovedesc, că Monsabrè, Billot, Brors și Taparelli n’au propovăduit doctrina, că bisericii i-ar fi iertat să ucidă ereticii, și la urmă tot mie să-mi atribue ce e străin de sufletul meu? *Eu* să citez și părererea profesorului meu de drept canonic Soglieri, și a Cardinalului Cavagnis, ambii din Roma, ca dovadă, că Roma nu aproabă învățătura respectivă, și totuși să mi se facă și mie cap de acuză. că așa favoriză aceea învățătură? *Eu* să dovedesc, că chiar și pe Lépicier îl acuză pe nedreptul de intoleranță, fiind toată învățătura acestuia mai mult discuție *teoretică* — s’ar fi putut convinge cetind cu atențiune nota 2, pag. 42, din „taumasti methamorphosis“, întreagă pag. 41 și pag. 206 „de stabilitate“ -- și totuși și pe mine să mă facă vinovat de aceasta doctrină?

Și dacă ar fi numai atâta! Dar întreb: e corect sau ba, ca pasagiile, citate de mine din opul lui Lépicier sub punctele a, b, c, d, e, f, pag. 267 și 268 al „Culturii Creștine“, din

totalitatea cărora rezultă, că doctrina lui Lepicier e la urma urmelor nevinovată, să le separi, pentruca să te lupți apoi cu mori de vânt? Mai mult *să omiți* chiar, pentru a seduce pe cetitori, punctul f, în care culminează învățătura lui, și care te îndeamnă să-l scuzi pentru excursiile sale teoretice?

Toate acestea dovedesc, că adversarului meu îi lipsesc însușirile, pentruca omul să se poată dimitte la luptă cu D-sa.

Așadar intențiunea adversarului, pe care, la pag. 309 a aceluiaș nr. al revistei, o mărturisește pe față, *discreditarea școlii din Roma* n'a reușit nici acuma și cu atâta aș putea încheia discuția.

Dar nu mă pot răbdă să nu adaug unele observații, din cari cetitoriul să se lămurească definitiv, că biserica romană aievea nu e vinovată de acuzațiile, pe cari le ridică adversariul nostru. O fac aceasta cu atât mai vârtos, pentrucă numitul *cearcă* să aducă și dovezi nouă.

Voiu începe cu citarea încă a câtorva autori, toți profesori în *Roma*, orașul atât de urgisit înaintea stimatului meu oponent. Cardinalul Satolli, fost prefect al școlilor, pe vremea când am învățat la Roma, spune expres în cartea sa »*Conferenze storico-giuridiche di Diritto pubblico ecclesiastico*«¹⁾ la pag. 47: „Trebue să avertizăm, că nedând Di preoților bisericii puterea sabiei, pedeapsa sângelui a fost rezervată pururea puterii principilor lumești: biserica cu judecata sa reduce pe clerici la statul mirenilor și astfel îi supune sabiei principilor seclului acestuia, cari *în acest chip* devin esecutorii judecății bisericești“. Apăs pe „în acest chip“, pentruca să nu mi-se sucească vorbele din partea nimănu.

»*Civiltà Cattolica*«, periodicul cel mai autoritativ din Italia, scriă în 1902, pe vremea când eram încă în Roma, în vol. VII. quaderno 1249, pag. 8 și 9 următoarele: „Dar dacă catolicul, nu poate — fără aș lăpădă credința, — negă puterea coactivă a bisericii, chiar și în ce privește unele pedepse corporale, ne întrebăm oare meritare-ar aceeaș censură, când ar limita această putere numai la pedepsele neîmpreunate cu vărsare de sânge, negând, că se extinde până la dictarea pedepsei capitale? Răspundem hotărât că nu. Chestia, în ce privește dreptul sabiei (jus gladii) nu é *definită de biserică*²⁾; din contră o samă dintre cei mai ilustrii teologi și canoniști

¹⁾ Roma, tip. ed. rom. 1889.

²⁾ Subtras de mine.

catolici vechi și noi, în lecțiile lor publice și scriptele tipărite *cu aprobarea auctorității ecclesiastice*¹⁾, au tras-o aceasta la îndoială de mai multeori în chip formal, sau au chiar negat-o deadreptul²⁾. Citează apoi, pentru dovedirea aserțiunii sale, la pag. 9. pe celebrul Bianchi di Lucca, care negase această putere a bisericii în opul „Della Potestà e della Polizia della chiesa. Trattati due contro le nuove opinioni di Pietro Giannone, volumi 6, Torino 1858“. Citează pe card. Cavagnis, la care mă referisem și eu, care, în volumul I. pag. 192, nr. 311, spune că majoritatea *covârșitoare* a teologilor neagă puterea respectivă: „*Valde major pars doctorum negat Ecclesiae competere jus gladii, seu inferendi quoque capitalem poenam*“. Citează mai departe pe profesorul meu de drept canonic *Soglieri*, și pe profesorii *romani*: Lega M. (Praelectiones in textum juris canonici, vol. III. Roma 1901 pag. 95); Lombardi C., (Iuris canonici privati institutiones, vol. III. Roma 1901, pag. 79) Galdi C., (Institutiones canonicae, Salerno 1895, pag. 282.)

Poate deci dl adversar — *dacă vrea* — să nu-i mai compătimizească pe *bieții* studenți români, cari studiază la Roma. Rezerve-și compătimirea pentru alte lucruri mai însemnate. Dacă aș vrea să întorc arma contra dlor, cari își trimet tinerii la universitățile protestante din Germania, aș putea să-i compătinesc *eu*, cu drept cuvânt. Doară chiar auctorii și întemeietorii protestantismului, *Luther, Calvin, Melancton, Bucerus, P. M. Vermigli, Urbanus Rhegius etc.*, au propovăduit această învățătură *palam et publice*. Astfel dela anul 1530 încoace, atât Luther cât și Melancton învață, că pe anabapțiști trebuie să-i pedepească cu sabia. (Corpus Reformat. IV. 737 ss). Deci după spusele profesorului protestant Köhler, în cartea sa „Reformation u. Ketzerprozess, 1901“ pedeapsa de moarte contra eresiei ca *atare*, e justificată în tabăra protes-

¹⁾ Subtras de mine.

²⁾ »Ma se il cattolico, senza venir meno alla sua fede, non può negare il potere coattivo della Chiesa per via di alcune pene eziandio corporali, incorrerebbe egli la stessa censura, se, limitando questo potere alle sole pene incruente, negasse ch'esso si estende persino alla pena capitale? Rispondiamo recisamente che no. La questione infatti, quanto al jus gladii, non è stata mai definita dalla Chiesa; che anzi parecchi fra i più illustri teologi e canonisti cattolici antichi e moderni, nelle loro pubbliche lezioni e nei loro scritti dati alle stampe con l'approvazione dell'autorità ecclesiastica, lo hanno più volte espressamente messo in dubbio od anche addirittura negato«.

tantă chiar din partea forului celui mai autorizat. Calvin învață același lucru în cartea sa: „Fidelis expositio errorum Michaelis Serveti, et brevis eorumdem refutatio, ubi docetur jure gladii coercendos esse haereticos; 1554“, cum arată și titlul. Să consulteze numai dl adversar, cartea lui Dr. Heinrich Brück, (Lehrbuch der Kirchengeschichte, Münster i. w. 1906, pag. 524, Ș. 147); pe cardinalul Cavagnis în opul de drept canonic citat mai sus, pag. 205 și 206 punctul 325 și pe Brors S. I. (Modernes A. B. C. an. 1911 sub titlul Inquisition pag. 315 și 316), din cari va vedeà, că faptele puse în cârca unor catolici sunt nimica pe lângă acelea ale protestanților. Aș puteà, repet, să întorc argumentul în chipul acesta. Dar n'o fac, căci îmi trag samă, cu toți autorii *obiectivi* atât catolici cât și protestanți, că pentru a te pronunța definitiv asupra unei epoce sau alta, dacă nu vrei să spânzuri între cer și pământ, trebuie să cunoști deplin istoria acelor vremuri. Canoanele *seci* nu te lămuresc, dacă nu aprofundezi împrejurările timpului, între cari s'au adus acelea dispoziții excepționale. Și ajuns la acest loc, îmi țin de datorință să reflectez dlui oponent, că dispozițiile sinodului al IV. din lateran, a cărui suflet a fost Inocențiu III. legile lui Frederic II, alui Gregoriu al IX., legile sinoadelor din veacul al XIII-lea, au fost tot atâtea măsuri contra Albigensilor (pe cari pentru fărădelegile și crimele lor publice Inocențiu III. îi chemà mai răi decât Saraceni) și altor eretici (Ioan XXII. și Fraticelli), cari amenințau *ordinea* și *siguranța* publică. Iată de pildă ce zice cel mai nou istoric francez de Cauzon, ostil bisericii, despre incvizițiune, în cartea „Histoire de l'inquisition“, p. 219: 1) „Trebuie de altcum să observăm, că pășirea la mijloc a incvizițiunii, precum și toate celealalte amenințări de violență, cari au fost folosite de biserică contra ereticilor, au fost numai urmarea unor disordine materiale de felul cel mai primejdios. Vom aveà de repețite ori prilej, în decursul lucrării noastre, s'o stabilim aceasta detaliat. Faptul e mai presus de orice îndoială, cât privește pe Albigenși și Hughenoți. *Represaliile* catolicilor n'au fost stârnite pentru diferență de păreri teoretice, ci pentru biserici spurcate sau devastate, pentru atentate contra persoanelor, pentru nimicirea icoanelor și statuelor sfinte, răpirea vaselor sfinte, asaltarea și jefuirea

¹⁾ Brors op. cit. l. c.

mânăstirilor“. ¹⁾ Nu e mirare deci dacă și Frederic II., pe care un Tshackert, în „Evangelische Polemik gegen die katolische kirche“ pag. 25, îl chiamă cel mai luminat (der aufgeklärteste) între Hohenstaufi, a adus legi de-o severitate excepțională contra Albigensilor la an. 1220 și 1224. Faptele istorice trebuie deci explicate cu istoria în mână, carea e dux veritatis.

O altă reflexie binevoitoare. Dacă adversarul meu vrea să fie luat în serios, va face bine să nu se mai provoace pe viitor la Hoensbroech, pe care îl citează și acum de 4 ori, și l-a mai citat și de altădată, dacă-mi aduc bine aminte. Dr. Victor Naumann, alias Pilatus, i-a dovedit lui Hoensbroech, în cartea sa »*Quos ego*« vre-o 25 și mai bine de falșuri *intentionate*. Iar istoricul modern renumit, Ludwig Pastor, în un articol din anul acesta „*Allgemeine Dekrete der römischen Inquisition aus den Jahren 1555—1597*“ ²⁾, scrie următoarele: „Deși incvizițiunea stă mai mult de-o etate de om în centrul interesului multor cercuri largi, cunoașterea firii sale, istoriei și alcătuirilor sale în general, puțin a progresat. La sfârșitul unei discuțiuni detaliate asupra operei lui H. Ch. Lea. „*A history of the inquisition of the middle ages*“, J. Blötzer scriă în anul 1890 în „*Historisches Jahrbuch*“ pag. 123: „Că o istorie despre incviziție, care să corăspundă cererilor celor mai modeste de cercetare istorică calmă și obiectivă, nu s'a scris durere nici astăzi.“ Această judecată — continuă Pastor — are valoare în general și astăzi și încă nu numai pentru evul mediu, ci chiar și pentru timpul mai nou. Că apoi cunoașterea instituției acesteia, așa de diferit aprețiate, nu e promovată prin apariții, ca traducerea germană a operei lui Lea, sau prin *vastul pamphlet* despre papism a contelui *Hoensbroech*, asupra acestui punct cercurile de istorie, dătătoare de ton, sunt convinse ³⁾.“ Acelaș auctor citează apoi tot acolo cu

¹⁾ Vezi și istoria lui Brück, op. cit. pag. 515 ssi §. 146, pag. 519 ss. §. 147; istoria card. Hergenröther ed. III. an. 1885, vol. II. pag. 457—489 cu date amănunțite și interesante, mai ales pag. 484, 485 și 486; Birkhauser, history of the church, New York §. Cincinnati a 1906, pag. 468—473.

²⁾ *Historisches Jahrbuch im Auftrage der Görresgesellschaft- und unter Mitwirkung von Herrmann Grauert etc., herausgegeben von Erich König*, XXXIII. Bd. 3 Heft, München 1912, pp. 479—480.

³⁾ »Obwohl die Inquisition seit länger als einem Menschenalter im Mittelpunkt des Interesses weiter Kreise steht, ist die Kenntnis ihres Wesens, ihrer Geschichte und ihrer Einrichtungen im ganzen nur wenig gefördert worden. Am Schlusse einer eingehenden Besprechung des Werkes

laudă publicațiile de valoare despre incviziție, alui Benrath, Manzoni, Fontana și Corvisieri, Corpus documentorum inquisitionis Neerlandicae de P. Fredericq și *opul eminent* (sunt vorbele lui Pastor) alui E. Schäfer „Beiträge zur Geschichte des spanischen Protestantismus und der Inquisition im 16 Jahrhundert.“ Mai amintește apoi pe C. Henner și P. Hinschius, pe La Mantia, Battistella, Fumi și Buschbell. Iată dară pe cine ar trebui să consulte oamenii obiectivi, înainte de a-se apuca să citeză pe falsificatorul *Hoensbroech*.

Nu numai Hoensbroech, dar nici chiar alți scriitori protestanți nu merită mult crezământ în această chestie. Însuși Dr. E. Schäfer, protestant, în celea 3 volume apărute la 1902 și amintite mai sus, spune, că „dintre adversarii incvizițiunii între protestanți, nu e *nici unul*, a cărui tractat să reclame un merit științific“ și declară la pag. 181 ss. vol. I., că acei dintre protestanți, cari au acuzat incvizițiunea de procedură nedreaptă față de inculpați, au scris din ignoranță sau mistificarea faptelor și majoritatea chiar din ură și fanatism ¹⁾.

Notez în fine, că textul papei Urban al II, pe care-l citezi la pag. 310, și care din întâmplare se află în partea a doua și nu primă a opului „Corpus juris canonici“, nu dovedește nimic contra acestui papă, și mai ales *nu* ceeace intenționezi DTa. Doară Urban al II. nu aprobă uciderea ereticilor, respective a celor excomunicați. Altcum n'ar impune episcopului Godefrid de Luca atât în propoziția dintâiu omisă în revista DTale, cât și în text, să pedepsească cu pedeapsă potrivită (*congruentem*) pe ceiceucid pe cei excomunicați. Zice, numai că nu pot fi puși în șirul ucigătorilor de oameni, ceice s'a nimerit să ucidă pe excomunicați »*Zelo catholicae matris ardentis.*« Va se zică, că nu sunt ucigași ordinari, ceice au omorât pe excomunicați din dragoste față de biserica catolică,

von H. Ch. Lea »A history of the inquisition of the middle ages« schrieb J. Blötzer im Jahre 1890 im historischen Jahrbuch (S. 123): »Eine Geschichte der Inquisition, die den bescheidensten Anforderungen ruhiger, objectiver Geschichtsforschung entspricht, ist leider auch jetzt noch nicht geschrieben.« Dieses Urtheil gilt im wesentlichen auch noch heute, und zwar nicht nur für das Mittelalter, sondern auch für die neuere Zeit.

Dass die Kenntnis der so verschieden gewerteten Institution durch Erscheinungen wie die deutsche Übersetzung des Leaschen Werkes oder durch Graf Hoensbroechs umfangreiches Pamphlet über das Papstthum nicht gefördert wurde, darüber sind die fachmännischen Kreise nicht im Unklaren. »

¹⁾ Vezi Brors op. cit. pag. 319.

crezând *bona fide* a-i face servițiu. și crezând că așa ceva e necesar pentru binele comun spiritual. Acesta e *înțelesul* răspunsului lui Urban II.

Lecția, în sfârșit, ce ar vrea să mi-o deie dl adversariu, în ce privește prevederea cărților cu clauzulă de aprobare din partea bisericii, n'o primesc. Și iată de ce! Cum a văzut și i-am dovedit, partea covârșitoare a teologilor catolici, în cărțile lor, provăzute cu *clausula de aprobare* a bisericii, neagă, că biserica ar avea drept de-a decretă pedepse capitale. Așadară, după chiar părerea DTale, biserica, respective „mai marii bisericii“ se identifică, ori vorbind negativ, nu găsesc nimic de excepționat din *punctul de vedere al ortodoxiei*, când provăd o carte cu certificatul: „imprimatur“. Iată dară că biserica papistă se identifică cu părerea majorității teologilor, cari neagă aceleia orice putere de pedeapsă capitală. Acum mă întorc la DTa și te întreb cu tot respectul: cum se poate ca o biserică să declare în una și aceeași vreme de conforme cu spiritul ortodoxiei două doctrine diametral opuse, și să și-le însușească pe amândouă? Nu vezi că așa ceva e absurd? Nu Dl meu! Aprobarea unei cărți nu eschide, ca vre-o învățătură cuprinsă în cadrele ei să fie *anticatolică*. Dacă biserica a pus „imprimatur“ pe cartea lui Lépicier cu toată prezența învățăturii din chestiune, a pus acel „imprimatur“, pentrucă *feliul* propunerii învățăturii este inofensiv.

Încheiu cu dorința, ca adversarul să-și completeze cunoștințele de așa, ca adevărul să triumfeze.

Dr ALEXANDRU NICOLESCU.

Note mici asupra cultului divin.

— Scrisoare. —

(II)

Scumpul meu prietin, în scrisoarea trecută am ajuns cu notițele asupra cultului divin până la rubrica privitoare la intrarea preotului în altar, ce se face după răcitatea rugăciunilor prescrise să se zică înaintea ușii împărătești. Continuu, având convingerea, că și în prezent sunt inimi productive și improductive, pe cari Cunoșcătorul infalibil al acelora potrivit le asemănă cu drumul bătut de vietăți, apoi cu pământul pietros și cu cel plin de mărăcini. Aceasta o amintesc, pentrucă în

zilele trecute, în legătură cu celea din scrisoarea anterioară, îmi spunea un distins frate, că ori cât să se arete cecece e prescris și ce se practică pe la bisericile mai de frunte, totuși sunt unii, cari nu se mișcă; cari fără scrupuli continuă pe calea greșită. Motivul?! ... Poate lipsa dragostei, ori numai aceasta lipsă! Altcum și ei s'ar acomoda, împlinind de grabă, cu diligență și bunăvoință legea. »*Plinirea legii... dragoste este*« (Rom. 13, 10), dragostea este peste toate, ea este „*legătura săvârșirii*“ (Colos. 3, 14). Celce petrece în dragoste, petrece în Dumnezeu (I. Ioan 4, 16), a cărui voință, exprimată în poruncile sale ori în ale bisericii, o împlinește fără nici o hesitare, înțelegând, că legea numai așa perfecționează societatea, pentru carea se aduce, dacă se observă, dacă se practică.

Iubite, dacă în năzuințele tale nobile ai mâncă din convingerea, că tot ce zici și faci nu numai poate, ci în realitate și influențează în mod binefăcător asupra *fiecărui om*, care te ascultă și te vede și că *chiar fiecare* să și hotărește, pe urma învățăturilor tale, pentru o vieță creștinească, simplă, activă, disciplinată și scăldată în razele mângăietoare ale fericirii veșnice, — atunci ai fi expus la multe decepțiuni. Iar dacă ai condiționă activitatea ta de îndreptarea faptică a *tuturor*, pentru cari faci apostolie, — atunci n'ai mai lucră nimic. Condițiuni de feliiu acesta nici nu pui; ci mergi înainte cu curajul, însufleșirea și energia, ce-ți-le împrumută motivele superioare religioase, de cari ești condus, — și având serioșitatea împletită din grija pentru mântuirea fiilor tăi sufletești și din teama osândirii lor. Așa stăm și cu cecece scriu. Cred, că sunt dator s'o fac și să cer binecuvântarea Domnului peste muncă, apoi, ceice au urechi de auzit, să audă!

* * *

Întrând preotul în altar, pe ușa de miazăzi, face trei *închinăciuni* înaintea mesei altarului, sărută sf. Evanghelie și sf. masă, apoi se îmbracă cu veșmintele prescrise, cari îi amintesc nu numai slujba lui publică, diversă de orice lucrare lumească, ci și virtuțile, cu cari este dator, să se ridice peste ceilalți muritori.

Veșmintele, ce le îmbracă preotul, trebuie binecuvântate după ritualul din Euhologiu (ediț. II. p. 544 și ur.), stropindu-se și cu apă sfințită. Conc. prov. III. în Tit. III. c. II. p. 13. dispune în privința aceasta următoarele: „La funcțiunile sacre

să nu se întrebuițeze nimic fără a fi fost mai înainte consacrat ori binecuvântat. Binecuvântările acestea se țin de drepturile episcopilor, și anumit acele, la cari se folosește ungerea cu chirmă (mir), se țin exclusiv de episcopi, iar acele, la cari nu este a se întrebuița ungere cu chirmă, prin delegațiune dela Ordinariat se pot îndeplini și de cătră preoți. Cu mir se consacră bisericile, altarul, piatra din altar, potirul și discul. Fără mir se binecuvântă acoperemintele altarului, luminarele, ciboriul, ornatele sacre, crucile, icoanele sfinților, toaca, clopotul, cimiteriul și orice alte podoabe.“

Acelaș Conc. în capul citat p. 15. înșiră ornatele, ce trebuie să fie în fiecare biserică, anume: „două stihare albe de pânză ori de stofă, unul mai simplu, altul mai frumos împodobit; două ornate complete preoțești, unul roșu, altul de culoare albă, constătătoare din falon, patrafir, mânecări, cingătoare, vâl de disc, vâl de potir și aer.“ Pânzăturile, cu cari se curăță potirul, trebuie „să fie cel puțin patru rânduri și totdeauna să se folosească pânză curată, ca și prin aceasta să se arete reverința cătră marele Sacrament al sfântului altar“ (Ibid. al. 6.). Ștergare trebuie să se facă două (Sinod. 1869. c. 14. lit. c.). Toate acestea sunt a se ține în cea mai mare curățenie, trebuind „să se spele cel puțin de patru ori peste an“ (Ibid.). Sinodul din 1700, în can. 25. statorește mulctă de 24 floreni pentru preoții, la cari „se vor găsi odăjdiile bisericii nespălate.“

Pânzăturile potirului, chiar și în cazul când preotul e foarte atent la cuminecarea proprie, la a credincioșilor și la consumare, ușor pot să se umezească de preascumpul Sânge al Mântuitorului, pentru ce mai întâiu *trebuie spălate separat de însuși preotul*. Spălarea aceasta se face în un vas curat și în două ape calde. După spălare se storc bine și se pun să se uște, apoi se dau la spălat cu celelalte albituri din biserică. Apa, în care le-a spălat preotul, se aruncă în loc curat.

Țăranele noastre își țin de o aieasă cinste, dacă sunt rugate, să spele albiturile din biserică. Le spală în vase curate și cu multă grije. Murdăria albiturilor dovedește indiferentismul preotului și nu al țăranelor noastre.

Albiturile bisericesti *îngălbinite* își redobândesc culoarea originală, dacă se țin dela 24—48 ore în zer, apoi se spală în apă caldă și, stoarse bine, se uscă. Dacă la prima spălare nu s'au albit, procedura se repețește.

Cu prilejul procesiunilor, ce se fac la țarină, ori la vîi se întîmplă, că stiharul se pătează de iarbă. *Petele acestea de iarbă* se delătură așa, că se spală în o soluțiune slăbuță de piatră acră, apoi se clătare în mai multe ape.

De multeori obvine cazul, că albiturile din biserică se mucesesc. *Petele de mucesală* se curăță după receta următoare: în două litre de apă punem o lingură de sare comună și o linguriță salmiac. Fierbem apa bine și udăm petele, apoi le lăsăm 2—3 ore la soare; pe urmă le spălăm în apă curată.

Nu-i rar cazul, că un ornat alb bisericesc vine în atingere cu fier și se ruginește. Rugina nu numai displăce, ci și consumă materia, pentruce trebuie depărtată. *Petele de rugină* se scot cu acid boric. Cu o soluțiune concentrată și caldă bine din acest acid se spală pata și dispăre. Trebuie grijit însă, ca nu cumva locul pătat și slăbit de rugină să se rumpă, ce se întîmplă ușor, dacă se freacă mult și dacă rugina e veche.

Dantelele mai valoroase se spală așa, că în o farfurie cufundoasă se pune benzină; în acela se înmoaie dantela. Dacă benzina evaporează mai iute decât cum se curăță materia, se toarnă de nou; iar după evaporare, dantela se calcă cu fierul cald. Fiindcă benzina explodează iute în apropierea focului, trebuie grijit!

Broderiile colorate se spală în soluțiune de borax (sare albă); 30 de grm din acesta se pun în 1 lit. apă de râu și spălăm ornatul brodat fără ca să-l frecăm, apoi î-l clățărăm în apă rece, în care a fost topită o mână sare comună, pe urmă înmuiem broderia în oțet tare, ca să învie colorile.

Ornatele de mătăsă se curăță cu apă de pe cartofi, cari se desbracă de coajă, se taie feliuțe subțiri, se pun în un vas curat și se aruncă pe ei apă fierbinte. După ce se răcește apa, se strecură și se amestecă în proporție egală cu spirt sărat. Sub mătăsă se pune o pânză fină, moale, curată și întinsă bine, apoi cu un burete curat, întins în materia pregătită se spală încet mătăsă. Pe urmă, când e uscată pe jumătate, se întoarce, se calcă cu fierul căduț, punându-se între mătăsă și fier un ștergar curat. *Petele din mătăsă* se scot mai ușor cu spirt încălzit în o sticlă, care pe câteva clipite se cufundă în apă fierbinte. Cu o bucată curată de pânză, înmuiată în spiritul încălzit se freacă locul, unde e pata, până dispăre.

În biserică noastră sunt în uz și ornatele de colorare neagră, cari se întrebuițează la înmormântări și la liturghia

din Sâmbăta mare. Ornatele acestea în urma uzului primesc *pete de prav*, cari nu se pot scoate nici cu prăvuire, nici cu periere. Acestea se pot curăți cu gălbiniuș de ou mestecat cam cu aceeaș cantitate de spirt. Petele se ung cu materia aceasta și se lasă să se uște, apoi se freaca, iar cu un burete muiat în apă caldă se depărtează și urmele gălbiniușului de ou. *Petele de unsoare* din ornatele de *catifea* se scot cu flanelă muiată în terpentin.

*

Ornatele bisericesti au să fie după rit atât în ce privește materia, culoarea și decorațiunile, cât și privitor la croiul și forma lor. La noi încă nu s'a stabilit o uniformitate în privința aceasta. Nu avem prescrieri amănunțite. Sperăm însă, că Ordinariatele în curând vor satisface hotărârii conciliului prov. III., care în Tit. III. c. II. p. 14. al. 3. dispune următoarele: „Pentru a stabili uniformitate în ornatele sacre, sinodul recomandă Ordinariatele, să iee măsuri corespunzătoare.“ Până atunci și mai ales până la înființarea unei reuniuni de femei provinciale pentru înfrumusețarea bisericilor, care să-și aibă atelier și depozit propriu pentru tot de ce avem lipsă în biserici, datorința noastră a preoților este, să îndemnăm poporul, ca să procure ornate numai în conțelegere cu preotul și dela atelierul de ornate din Blaj, unde se are în vedere nu câștigul material, ci cel moral: prescrierile bisericesti, soliditatea și uniformitatea lucrurilor.

*

Stiharele rău croite, ales dacă sunt prea lungi și cu mâneci prea largi, sunt de tot neestetice. Pânzătura potirului să nu fie mai lungă decât înălțimea de 2 ori a potirului și cu 2—3 degete mai lată ca partea deasupra a acestuia. Veșmintele sacre, dacă sunt stricate, să se repareze, iar dacă nu s'ar mai putea repara, să se ardă. Așa dispune can. 15 al sinodului din 1869. Bine ar fi ca cele mai de rând să se folosească la repararea altor ornate, iar cele mai prețioase, și dacă se strică, să se păstreze în vre un muzeu. A vinde ornatele sacre, a-le dona și a-le folosi spre trebuințe profane înșamnă mare necuviință și e strict oprit (Ibid). Obiectele, cari n'au fost binecuvântate, ca feșnicele, ștergarele și tepicurile din biserică se pot folosi și spre trebuințe profane. Arderea ornatelor sacre, e consult, să se întâmple în cimiter, unde să se și astupe cenușa îndată.

*

Preotul, după sărutarea sf. Evanghelii și a mesei, ia în mână stângă *stiharul*, care-i amintește nevinovăția inimii, face trei închinăciuni spre răsărit, îl binecuvântă și-l îmbracă, zicând: Bucură-se-va... În locul al doilea îmbracă *epitrahirul*, care-i amintește jugul și puterea, ce le are ca preot în biserică. Pe ornatul acesta face semnul crucii și punându-l în grumazi, zice: „Bine este cuvântat... Apoi se încinge cu *brăul*, ce-i aduce aminte abnegațiunile și jertfele, ce trebuie să le aducă. Brăul încă îl însamnă cu sămnul crucii, și încingându-l, zice: „Bine este cuvântat... Capetele brăului să nu se lase prea lungi. Mai bine e, să se lege sub epitrahir. În locul al patrulea îmbracă *mânețările*, cari îl fac atent la datorința de a închină lui Hristos toate faptele sale. Sunt comoade mânețările cu gumă. Dacă aceasta lipsește, să fie provăzute cu o sfoară, carea să se poată strânge bine în jurul mânilor. Altcum iasă de pe mâni și mânețele stiharului atârnă neestetice, îngreunând și mișcările preotului. La îmbrăcarea mânețărilor, preotul procedează, ca și la luarea epitrahirului. Îmbrăcând mânețarea dreaptă, zice: „Dreapta ta, Doamne... iar la cea stângă: „Mânile tale m'au făcut... Pe urmă îmbracă *falonul*, care îi amintește marea datorință de a iubi pe toți într'un mod deosebit, ca părinte, și datorința de a urma lui Hristos în purtarea crucii. Când îl îmbracă, zice: „Preoții tăi, Doamne... La falon, pe dos, la piept, se leagă o sfoară, cu care se încinge preotul, ca falonul să stea bine.

Unii preoți, pentruca mișcările să fie mai libere, nu îmbracă falonul, până după proscomedie, alții îl țin pe umeri tot din motivul acesta și alții îl lasă să atârne. Nici o praxă nu-i de reprob.

Rubricile prescriu numai sărutarea falonului, în praxa însă, după binecuvântare, preotul sărută fiecare ornat.

Crâșnicii trebuie instruiți, ca să examineze ornatele de pe preot și să îndrepte, ceea ce nu stă potrivit.

*

Preotul, după ce se îmbracă, merge la masa proscomediei și turnându-și apă pe mână, deasupra unui lavor, se spală, zicând: „Spală-voiu... Psalmul acesta (25) îl poate începe dela masa altarului și să-l continue în mersul spre masa proscomediei. După ce și-a șters mânilor, se închină de trei ori înaintea mesei proscomediei, zicând la fiecare închinăciune: „Dumnezeule, curățește-mă... și „Răscumpăratu-m'ai...

*

Pe masa proscomediei sunt așezate vasele sacre, dintre cari, după hotărârea conc. prov. III. (Tit. III. c. II. p. 16) la sf. liturghie se folosesc următoarele: „potir de metal cu cupă de argint aurită, disc de metal aurit, steluță, linguriță de argint ori de metal aurit, lancie...” Vasele sacre se pun pe masa proscomediei, când cere trebuința, din scrinul, ce — după hotărârea aceluiaș Conciliu — este a se așeză în fiecare biserică pentru păstrarea vaselor și a ornatelor sacre. Aceasta dispoziție o are și can. 15. al sinod. din 1869.

Dintre vasele sacre potirul și discul se consacră de episcop (Con. III. l. c. p. 13), celelalte pot fi și numai binecuvântate de cătră preot. Pentru motive religioase și igienice, potirele, cari nu sunt provăzute cu cupă de argint, nu se consacră și nu-i iertat să se folosească (sinod. 1869, can. 13, p. a.). De altcum fie o parohie ori filie cât de mică și mizeră, dacă preotul e activ și cu viu interes față de cele sfinte, află făcători de bine pentru procurarea vaselor sacre prescrise (sinod. 1821. c. II. 1.).

Vasele bisericesti își pierd valoarea consacrării, respective a binecuvântării, dacă se vatămă în o așa măsură, că nu se mai pot folosi în mod cuviincios; așa *potirul*, dacă cupa se desface de piciorul, cu care formează un întreg; iar discul, dacă se creapă așa, că părțile pot cădea și în urmă, dacă se auresc din nou, ce trebuie făcut îndată ce se vede, că s'a șters auritura (sinod. 1869. c. 13. p. 6.). Mici reparări nu invalidează consacrarea; așa desfacerea și repararea piciorului legat de cupă cu șurub, ori oblirea cupei, ori a discului prin câteva lovituri. Rămân consacrate și respective binecuvântate vasele bisericesti și în urma unei mici și neînsemnate profanării; în cazul acesta însă e consult și cuviincios, ca înainte de întrebuițare să se spele cu apă sfințită.

Vasele sacre încă se pătează, dacă pică pe ele apă și mai ales vin, ori când se cuminecă preotul din potir și nu șterge îndată locul, unde și-a pus gura. Petele de pe vasele sacre se delătură așa, că se spală cu apă caldă, în caz de lipsă cu leșie, apoi se șterg bine cu o bucată de pânză curată și se soresc, ori se pun lângă un cuptor cu foc. Dacă pe exteriorul vasului sacru sunt reliefuri, ori gravuri, se spală cu săpun mai fin și se freacă cu prav de firez până se uscă. Rămășițele de prav se delătură cu peria. Scoaterea petelor din vasele sacre se poate și cu tărățe, cari se înmoaie și se

lase câteva zile, să se înăcrească, apoi cu o perie mică se freacă gravurile vasului, ori pata. După aceasta potirul se clătăre de mai multe ori în apă curată și se șterge. Tărățele pot fi înlocuite cu curechiu acru, oțet, lapte acru și bere înăcrită, fiindcă orice acreală delătură petele de pe metale. Lucrarea aceasta o îndeplinește însuși preotul. Apa întrebuintată la curățit, o pune în sacrariu; dacă nu-i sacrariu, atunci împreună cu materia, de care s'a folosit o îngroapă în cimiter, ori în un loc foarte curat.

*

Iubite, am pus la răvaș și multe lucruri mărunte, în nădejdea, că vor fi de folos și vor contribui la promovarea curăteniei ornatelor și a vaselor sacre, ce o pretinde în locul întâiu convingerea noastră religioasă, că biserica e casa Domnului, e locuința euharisticului Isus, a cărui reprezentant e preotul, iar în locul al doilea o pretinde demnitatea de creștini și cultura noastră, căci e rău, dacă cineva este necurat, murdar dar e scandalos, când murdăria e pe ornatele, ce le îmbracă *aleșii* Domnului și pe vasele sacre. Preoții trebuie să arete, că prețuesc mult valoarea lor internă, aducând sfințenia vieții lor în concordanță și cu curătenia exteriorului lor. O, de am înțelege cu toții porunca sfântului Paul, dată Coloșenilor și noue, zicând: „tot, orice faceți, din suflet să faceți, ca Domnului, și nu ca oamenilor, știind, că dela Dumnezeu veți lua răsplătirea moștenirii; că Domnului Hristos îi serviți.“

Recomandat în rugăciunile tale, te îmbrățișez,

prietinul devotat:

SENIOR.

CRONICĂ.

Episcopul Hossu și vizitațiile canonice. Corespondenții ziarelor »Unirea« și »Gazeta Transilvaniei« povestesc cu mult entuziasm de vizitațiile canonice, ce le-a întreprins, cu adevărat zel apostolic și uneori cu primejduirea chiar a vieții, episcopul Hossu, prin comunele Sălagiului și părțile Năsăudului. Inima ni-se umple de bucurie, când putem înregistra astfel de știri plăcute. Sărbătoare sufletească avem cu toții, cari muncim în ogorul culturii poporului românesc, când vedem pe arhieriei noastre, ieșind

în mijlocul poporului. dându-i sfaturi, mângâindu-l, povățuindu-l cu blândețe, ca adevărați părinți suflatești ai lui. Nu așteaptă acest popor dela șeful său religios bani! Îi trebuie însă aurul învățaturii, a vorbei sfinte alui Dumnezeu, mai scumpă decât toate comorile și avuțiile. Doamne! Isus Hristos, fiul lui *Dumnezeu*, umblă din oraș în oraș, din loc în loc să propovăduiască cuvântul evangheliei și gloatele sorbiau cuvintele dulci ca mierea de pe buzele Lui.

Și nouă ne-a dat aceeași misiune: să vestim evanghelia la toate popoarele, să ieșim și noi în lumea largă, nu să păzim numai biroul și masa verde; și noi...?

Când ne amenință atâtea primejdii din toate laturile, mai marii noștrii ar trebui să treacă cu celeritatea fulgerului, — și vor și trece, — prin toate satele noastre ca să-și apere turma cu puterea cuvântului ceresc. Singur numai prezența arhierelui într'un loc, alină suferințele alor mii de suflete obidite, ridică moralul public, deșteaptă și întărește demnitatea de om, mai mult decât orice alt mijloc.

Deci arhieriei, canonici, profesori, cu toții, când ni-se îmbie ocaziune, să năvălim, cu dragostea lui Hristos în suflet, în toate părțile la poporul bun și blând, care din întâmplare e chiar neamul românesc, trup din trupul nostru, și sânge din sângele nostru, și minuni vom face, căci Dumnezeu răsplătește jertfa curată a inimii. (an).

*

Cheștiunea orfelinatului. Desvoltarea unui pom stă în raport drept cu bunătatea solului, în care își aruncă rădăcinile și cu îngrijirea ce i-o dă omul. Dacă solul e bun, suficient îngrășat, plivit și săpat, dacă pomul e curățit, scutit de insecte, animale și de vifor și dacă are lumină și aer deajuns, atunci se desvoltă, se întărește și rodește. Într'alte condițiuni, ori se nimicește, ori rămâne amar și pipernicit. Așa-i și cu ideile. Se prezintă în lume și dacă li-se dă atențiune, dacă se alimentează prin discuțiuni vii și calde, ele cresc, se coc și se întrupează. Altcum se stâng, dispar fără a lăsa vre-o urmă după ele. Aceasta soarte o au și năzuințele oamenilor. Iși încep și ele existența, se desvoltă și între condițiuni prielnice se încununează cu succes; iar desconsiderate fiind, slăbesc și adorm, fiindcă și cel mai învăpăiat zel, dacă nu-i îngrijat, ajunge la punctul de înghețare.

Idea ajutorării și a îngrijirii orfanilor, nu la întâmplare, ci după un plan anumit și după un sistem hotărît, e veche și la noi, un pas mai decisiv însă s'a făcut numai în dispozițiile testamentari ale repositului Filon Tat.

În nr. 11. am arătat, ce a produs gestul frumos a adormitului și am emis părerea, că ar fi mai bine, mai rațional și mai ducător la scop, dacă preoții și învățătorii noștri ar lucra mână în mână pentru înființarea unui orfanatrofiu comun și să stabilească o zi în an, când să se colecteze, pe toată linia, pentru scopul acesta. Ni-s'a dat un răspuns scurt, dar bun, ... cum am dorit. Apoi liniște în ambele tabere înfrățite, o liniște, ce nu ne place, fiindcă ne temem să nu fie soră cu nepăsarea, cu neaprecierea și cu neglițarea acestei mari idei creștinești. Adevărat, că în timpul din urmă s'au descărcat asupra noastră furtuni atât de puternice, că au fost în stare să ne incurce și să ne abată atențiunea dela multe lucruri, cari ne privesc de aproape. Avem însă nădejdea, că reculeși fiind, chiar greutatea năcazurilor și răutatea zilelor ne va face, să ne strângem rândurile, să deșteptăm atâte energii somnoroase și să punem în lucrare toate puterile pentru înființarea și susținerea a-șezămintelor, ce ne pot da viață și trăinicie. În scopul acesta trebuie să vorbim, să scriem, să agităm și să ținem la suprafață chestiunile mari, cum e și aceasta a orfelinatlui. Ne trebuie oameni însuflețiți, cari purtați de apostolică dragoste, în tot timpul și în tot locul să folosească prilejul de a aprinde și de a încălzi și inimile altora cu nobila compătimire și iubirea efectivă față de meserii orfani

Ne trebuie oameni, cari se aducă în discuțiune chestiunea aceasta în adunările învățătorilor, în sinoadele preoților, în senatele scolastice protopopești și la convenirile feliurite, ce le avem întâmplător ori intenționat. Înainte de toate ne trebuiește *organizație*. Având aceasta, lucrurile se vor desvolta normal în butul tuturor plângerilor, de atâteaori fără temei, că suntem săraci. E bine să nu ne uităm, că de ne vom prăpădi, nu mizeria va fi pricina, ci lipsa de altruism. (sr.)

*

Same considerabile din lucruri mici. La noi prea des se întâmplă, că se nimicesc planuri și se înădușe frumoase începuturi, pe motivul, că n'avem de unde contribui: pentrucă suntem săraci. De paravanul acesta nefericit ne împedcăm uneori chiar și în împlinirea datorințelor noastre oficioase. Și e rău așa!... În alte părți și la alte neamuri se dau probe de mai

mult curaj și însuflețire, de mai puternice spirite de invenție și de uimitoare răbdare în muncă.

O pildă. În Ianuar, anul acesta, a repausat în comuna Siggen, din Württemberg, preotul catolic Teodor Stein. Ca băiat și ca tinăr a dus multe lipse, a suferit mari neajunsuri; mila creștinească l-a ajutat însă, să-și poată termina studiile și să fie preot. Când a ajuns în împrejurări multămitoare, nu și-a uitat de ce eră și a contribuit la opera mareașă a milei creștinești într-un mod, care frapează și te face să admiri atât caracterul de apostol, cât și activitatea lui neobosită de 33 ani, în care timp a devenit cel mai generos mecenat al misiunilor sfinte între păgâni, contribuind spre scopul acesta aproape la trei sute mii coroane, strânse nu din patrimoniu, că n'a avut, nici din beneficiu, fiindcă parohia lui a fost așa de modestă, că nici postă n'a avut, ci din timbre și marce postale, din colectarea de bani vechi și noi și de obiecte deteriorate. Toate acestea le-a valorat în bani, iar banii i-a dat spre mărirea lui Dumnezeu și spre înflorirea Bisericii.

Oare pentru ce nu s'ar putea colecta și la noi pentru înființarea unui institut, p. ex. a unui ortelinat? Nu sunt și la noi oameni: preoți, învățători, femei, băieți de școală ș. a., cari se știe și să voiească a colecta? Nu avem și noi marce postale folosite, revizite de scris, cărți, gazete, ilustrate, haine stricote, bucăți de fier, plumb și staniol, cereale ș. a., cari să se schimbe în bani și să ne ajutăm?... Avem de toate; numai începutul e greu. Dar și acesta îl vom face și... să-l facem.

Marcele postale numai așa se pot valoră, *dacă au marginile întregi și dacă nu sunt murdărite*, decât numai de stampila postală; nu trebuie să se curăță de hârtia, pe care au fost lipite. Acestea cu cât sunt mai vechi, cu atâta sunt mai prețioase. În loc uscat se pot păstra cât de mult timp. Celelalte obiecte amintite se vând și banii se trimit pentru nămitul scop la adresa consistorului ori comitetului instituției, dacă are. Interes viu pentru cauză și prețuirea oricărui lucru, iată ce ne trebuiește. (sr.)

Cărți și reviste.

D. Alexandru Anca librar și proprietar de tipografie din Gherla a luat asupra sa editura cărțicelei de rugăciuni și cântări pentru pruncii școlari, intitulată »*Domnului să ne rugăm*«, pe care a întocmit harnicul paroh al Vulcanului, par. *Dr. Nicolae Brînzău*.

»Domnului să ne rugăm« este o cârticică de abia 64 pag. 160, care se adresează copiilor școlilor noastre populare. Ea nu cuprinde decât lucrurile cele mai trebuincioase. Are la început, pe 16 pagine, rugăciunile obicinuite precum și câteva rugăciuni ocazionale scrise de autor într'o bună limbă populară, ținută în spiritul limbei cărților noastre bisericești. Urmează sfânta liturghie întreagă, care fiind bine adnotată înlesnește foarte mult micilor copii ascultarea evlavioasă a liturghiei. Se dau apoi troparele versurilor și ale sărbătorilor împărătești, și în urmă rugăciuni, cari trebuie să premerge, respective să urmeze, primirii sacramentelor sf. penitențe și a euharistiei. Mărturisirea păcatelor e înlesnită prin »oglanda«, deosebit de bine întocmită, în care copiii își pot cunoaște sufletul.

Prin cârticica sa de rugăciuni, păr. Dr. Brînzău sprijinește cu o nouă contribuție idea realizată la noi mai întâiu de preotul militar păr. Dr. Florian, de-a pune în mâna oamenilor deosebiți prin vrâsta și condiție socială, cărți de rugăciuni anume întocmite pentru trebuințele lor sufletești. E sigur adeca, că singur lucrând în această direcție vom putea curma neajunsurile foarte simțite de pe acest teren. Cauza pentru care celelalte cărți de rugăciuni ce avem, nu ne îndestulesc, nu greșim, ni-se pare, când spunem că e tocmai împrejurarea, că sunt întocmite fără considerarea specială a unei anumite tagme. De aceea nu relevăm de sigur un lucru nou, când constatăm că o carte de rugăciuni potrivită pentru poporul dela sate, și una pentru elevii școlilor medii ne lipsește încă.

Privitor la cartea păr. Brînzău avem însă și câteva observări, cari la o a doua ediție ar putea fi luate eventual în considerare. Așa între altele am găsit, în textul sf. liturghiei, câteva cuvinte și ici-colo topica, cari față cu textul autentic al liturghiei, stabilite în ediția ultimă a liturghierului dela Blaj, prezintă o abatere, pe care nu ne-am fi permis-o, deși avem și noi părerea, că textul nostru autentic mai admite îmbunătățiri. Un alt lucru, asupra căruia credem că trebuie să stăruim, în legătură cu sf. liturghie, este, că părțile mai însemnate ale ei, și cu deosebire cuvintele consacării, ar fi trebuit mai bine reliefate, tipărindu-se cu caractere mai pronunțate. Ce privește aranjarea troparelor sărbătorilor împărătești, ni-se pare că ar fi fost mai bine să se fi făcut după anul bisericesc, care începe la 1 Septemvrie, și nu după cel civil. Că apoi sub titlul »troparele sărbătorilor împărătești« nu se pun troparele tuturor sărbătorilor împărătești, ci

numai șasă, punându-se în schimb alte două de-ale sărbătorilor Preacuratei Fecioare, credem că e absolut inadmisibil, pentrucă atinge elemente de catehism.

Aceste puține scăderi ale cărțicelui p. Dr. Brinzău dispar însă cu totul în fața părților ei bune, amintite mai sus. Tocmai de aceea avem convingerea, că d. editor nu va avea motiv de-ai părea rău, că s'a angajat să editeze cărțicica »Domnului să ne rugăm«, pe care o vinde cu 32 fileri. (ar).

*

În lunile de vară d. *Alexandru Lupeanu* a adunat într'o broșură drăgălașă, intitulată »*De vorbă cu sătenii*«, o seamă de gânduri și îndemnuri, apărute mai întâiu în »*Solia Satelor*« dela Cluj, pe care o întocmește. Ea este o carte scrisă pentru popor de un tinăr, a cărui suflet e străbătut de focul iubirii de neam. Singuraticile capitoale sunt tot atâtea bucăți rupte din inima sa gingașă și simțitoare. Sunt în ea bucăți, povestite în dulcele graiu cuminte popular, cari te pătrund și te mișcă prin tonul lor sincer, familiar, părințesc. Părecă ai vedeă pe un moșneag cu plete albe ca zăpada, povestind nepoților săi dragi.

Deosebită atenție merită bucățile: »îndemnurile primăverii«, în care te străbat fiorii unei dulci poczii în proză, »O cuvântare despre credință, învățătura și hărnicie«, »curățania«, bucată clasică în felul ei, »cruțarea« și »săraca nuța lui Vasile« de-o forță rară de sentiment adânc, înduioșător și de-o plasticitate extraordinară. Ceeace place în aceste capitoale este că scriitorul se acomodează modului de gândire al țeranului, cât nu este cuvânt, nu este pildă, pe care țeranul să n'o înțeleagă. Mai presus de toate este apoi conținutul moralizator al cărții, care din țeranii noștri vrea să facă tot atâția români buni și creștini cucernici.

Preoțimea noastră împlinește numai o datorie plăcută, când răspândește această carte bună între credincioșii încredințați păstoririi sale. Ea costă 70 fileri și se poate avea dela orice librărie românească. (an).

*

Albumul festiv al congresului euharistic. Firma R. Lechner (Wilhelm Müller), din Viena (Graben 31), a făcut cu prilejul congresului euharistic susceperii fotografice, din încredințarea comitetului central al congresului, și a scos aceste fotografii într'un album, care zilele aceste a apărut în a doua ediție și se vinde cu prețul de 2 coroane. Cele 73 icoane ale albumului sunt cea mai potrivită suveniră dela frumoasele serbări euha-

ristice din Viena. La începutul albumului se găsește un scurt »cuvânt înainte«, scris de șefredactorul Dr. Carol Kammel, care lămurește în mod instructiv asupra originii congreselor euharistice. Deosebit se remarcă dintre icoane, acele, cari înfățișează conductul curții imperiale, și trăsura de gală cu Preasfântul sacrament.

Albumul se tipărește și pe hârtie chromo, care se vinde legat în pânză cu 6 cor., iar în piele cu 15 coroane. Firma scoate și o ediție specială de lux, care cuprinde 60 de susceperi originale și costă 60 cor. legată în pânză, iar în piele 90 cor. O astfel de ediție a prezentat firma și Majestății Sale, care a rămas mirat de claritatea fotografiilor, susceptute pe vreme ploioasă. O scrisoare de-a cardinalului Dr. Nagl, către conducătorul firmei încă constată, că albumul festiv al congresului euharistic de fapt a succes cât se poate de bine.

Într'adevăr o mai potrivită suvenir de la congres, ca acest album, nu se poate, și pentru aceea îl recomandăm cu toată căldura. (ar.)

*

Organul reuniunilor învățătoresci de pe întreg teritoriul provinciei noastre metropolitane, »*Foiaia scolastică*«, în numărul său din 1 Octombrie (15) aduce un bun articol despre »primul congres catehetic internațional«, datorit dlui *Iulu Maior*.

D. Maior înainte de toate constată și dsa, cu multă durere, starea noastră înapoiată în ce privește catehizarea, care abia în timpul mai nou începe să fie apreciată ici-colo după vrednicie, stăruind cu toată căldura, ca învățătorii noștri să nu lipsească pe preoți, în educarea religioasă a pruncilor, de sprijinul lor foarte necesar și binevenit.

Orientează apoi asupra mersului importantului congres, ținut în Viena, dela 6—11 Septembrie, ocupându-se mai cu de-adinsul de activitatea congresului privitoare la școlile populare. Justele-i observări, făcute privitor la uniformizarea textului rugăciunilor, cari la noi »se rostesc în sute de forme«, precum și cele referitoare la concentrizarea învățământului nostru religios, merită toată atenția. Articolul sfârșește cu cuvintele sf. Scripturi: »Pruncii cer pâine și nu este cine să li-o frângă«, însoțite de îndemnul de-a lua pildă dela »Germania, quae docet«.

Dea Dumnezeu, ca și acest articol să contribuie la deșteptarea convingerei, că, fără o catehizare sistematică și conștie, toată pastorația noastră clădește pe nisip (ar.)

*

Contra tuturor așteptărilor, ce cu dreptul putem avea față de organul principal al partidului nostru național, și în butul protestelor noastre energice, repețite în mai multe rânduri, »*Românul*«, în Nr. său 209 din 6 Octomvrie c. publică faimosul articol, datat din Blaj: »Veniți apostoli«. Lumea românească l-a citit, fără ca, precum credem, să-l fi putut și mistui, și de aceea ne simțim desărcinați de-a ne face sila, să revenim asupra cuprinsului aceluși primarticol. Fixăm numai concluzia lui, care este aceasta: »Veniți apostoli ai *oricărei* religii, veniți și mântuiți poporul nefericit, mântuiți-l de Roma, în care credea!«

A doua zi după apariția acestui scandalos articol, »Unirea« din Blaj, în Nr. său 104, a înfierat după vrednicie tendința păgână a autorului ascuns sub masca a toate acoperitoare a anonimului, calificând cu toată dreptatea, de-o perfidie fără păreche, împrejurarea, că un astfel de articol a putut fi datat din Blaj, care nu este o localitate ca oricare alta, ci este metropola centrului cultural al Bisericii române unite.

Protestului energetic — cum l-am dori și altădată — al »Unirii« ne alăturăm și noi, și cerem dela organul partidului nostru național să respecte hotărîrea comitetului său, luată în Orăștie chiar la stăruințele membrilor ei *neuniți*, de-a nu mai îndemna cu nici un cuvânt la defecționare, căci altfel va trebui să pornim cea mai înverșunată luptă pentru scoaterea acestui organ din casele cinstite ale preoției noastre. Dacă nu altfel, chiar și pe calea unui ordin bisericesc, care, în acel caz, nu va putea întârzi.

(»*Cultura Creștină*«.)

Cărți întrate la redacție.

Dr. Elie Dăianu: Discurs rostit la mormântul Mitropolitului Atanasie Anghel. Blaj, 1912.

Dr. Iacob Radu: Biserica Sfintei Uniri din Tâmpăhaza—Uifalău; Satele și poporul. Monografie istorică. Oradea-mare, 1912.

I. Grămadă: Societatea academică socială-literară „România Jună“ din Viena (1871—1911). Monografie istorică. Arad. 1912. Prețul 3 cor.

Alexandru Lupeanu: De vorbă cu sătenii. Gânduri și îndemnuri. Cluj 1912. Prețul 70 bani.

Reuniunea femeilor române din comitatul Hunedoarei. 1886—1911. Orăștie 1912. Prețul 2 coroane.

Dr. Nicolae Brînzău: Domnului să ne rugăm. Cărticică rugăciuni și cântări pentru pruncii școlari. Gherla 1912. Prețul 32 fileri.

Tudor Pamfile: Culegere de ghicitori (cimilituri) românești. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 666). București 1912. Prețul 30 bani

I. Kant—C. V. Buțureanu: Tratat de pedagogie. („Biblioteca pentru toți“ Nrii 770—771). București, 1912. Prețul 60 bani.

Alexandru Dorna: Popasuri. Lucruri de demult. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 774). București 1912. Editura librăriei Leon Alcalay. Prețul 30 bani.

Dr. Ioan Kiss: A bölcsellettudomány jelentősége (însemnătatea științei filosofice). Vorbire rectorală, ținută în 17 Sept. la deschiderea solemnă a universității din Budapesta. Budapesta, 1912.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază

P. Viena. Autorul articolului cu pricina nu-l știm cu siguranță. Bănuielile în această direcție nu pot fi destul temei pentru ceva acțiune pozitivă. Dacă s'ar dovedi, că e din Blaj, am avea cu o iluzie mai puțin, iar dacă ar ieși, că nu e din Blaj, am avea cu o perfidie mai mult. — Cele promise le așteptăm pentru numărul proxim

I. V. în *P. Așa*, înțelegem și noi! Instituțiunea protopopilor nu-i numai administrativă, nu-i postă, ci în locul întâiu și mai presus de toate este o instituțiune religio-morală și culturală, este și trebuie să fie focalar, din care eradiază lumină și căldură. Din motivul acesta e foarte dureros, dacă protopopul DVoastră Vă cercetează numai în zile comune, pentru o mică dare de seamă a curatoratului și pentru luarea examenului, unde mai sunt școli. În chipul acesta se comercializează întreagă instituția în detrimentul binelui moral, intelectual și material al poporului. Un protopop, care crede, că poate să verse viață în credincioși, din când în când, la toată întâmplarea de mai multeori în an, se substituie cu câte un preot tractual în parohia sa, și în *Dumineci* și *sărbători* merge în tract spre a controlă spiritul, ce dăinuște acolo, spre a îndreptă cele rele și a întări cele bune.

V. Cașol/. Noi credem tare, că înființarea unei reuniuni de femei a întregii noastre provincii mitropolitane, care să lucreze pentru înfrumusețarea bisericilor, se va face. Ideea nu este deci abandonată.

V. L. Azuga. Mai îngăduiți până în numărul proxim.

S U M A R U L :

Dr. Alexandru Rusu: Cateheza în fața lumii. — **Dr Ioan Bălan**: Limba liturgică în biserica Românilor. (I). — **Dr. Alexandru Nicolescu**: Răspuns unui articol intitulat: Biserica papistă și doctrina despre uciderea ereticilor. — **Senior**: Note mici asupra cultului divin. (Scrisoare II). — **Cronică**: Episcopul Hossu și vizitațiile canonice. (an.); Chestiunea orfelinatului. (sr.); Sume considerabile din lucruri mici. (sr.). — **Cărți și reviste**. **Dr Nicolae Brinzău**: Domnului să ne rugăm. (ar.); **Alexandru Lupeanu**: De vorbă cu sătenii. (an.); **Albumul festiv** al congresului euharistic. (ar.); „Foaia Scolastică“. (ar.); „Românul“ (Cultura Creștină). — **Telefon**.

Pentru redacție răspunde: **Dr. Alexandru Rusu**.
Proprietar-editor: **Membrii redacției**.
